

**ИСЛОҲИ ХАТО
БО ИСТИФОДАИ ТАРИҚАҲО
ДАР ДАРСИ ГРАММАТИКАИ
ЗАБОНИ АНГЛИСӢ**

**ИСПРАВЛЕНИЕ
ОШИБОК С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ТЕХНИКИ НА УРОКАХ
ГРАММАТИКИ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

**ERROR
CORRECTION
USING TECHNIQUES IN
ENGLISH GRAMMAR LESSONS**

Ҳомидова Мунира Нӯмоновна, н.и.ф., дотсенти кафедраи тарҷума ва грамматикаи забони англисӣ; Ҳолов Саидмуҳиддин, сармуаллими кафедраи тарҷума ва грамматикаи забони англисии МДТ “ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров” (Тоҷикистон, Хуҷанд),

Ҳамидова Мунира Нумановна, к.ф.н., доцент кафедраи перевода и грамматикаи английского языка; Ҳолов Саидмуҳиддин, старший преподаватель кафедраи перевода и грамматикаи английского языка ГОУ “ХГУ имени Б.Гафурова” (Таджикистан, Худжанд),

Homidova Munira Numonovna, candidate of philological Science, Associate Professor of translation and English grammar department, E-mail: munira.homidova@mail.ru Kholov Saidmuhiddin, senior lecturer of translation and English grammar department under the SEI “KhSU named after acad. B. Gafurov” (Tajikistan, Khujand), E-mail: saidmuhiddin@yahoo.com

Вожаҳои калидӣ: тариқа, усул, равиш, тарз, ислоҳи хато, муошират, ислоҳи фаврӣ, ислоҳи ошкор, ислоҳи мавқуф.

Мақола ба баррасии роҳу равиши ислоҳи хато дар ҷараёни дарс бахшида шудааст. Қайд карда мешавад, ки ислоҳи хато ҷараёни хеле мураккаб ва дар навбати худ ниҳоят муҳим дар раванди таълим мебошад. Ин ҷузъи таълим ҳам ба ҳолати равониву (хусусиятҳои фардиву табиӣ) тарбияи донишҷӯ ва ҳам ба ҷараёни таълим таъсири назаррас дорад.

Ин мубрамияти масъаларо ба назар гирифта, муаллифони мақолаи мазкур якҷанд роҳи ислоҳи хатоҳоро дар ҷараёни омӯзиши забони хориҷӣ пешниҳод намуда, дар заминаи таҷрибаҳои қорӣ худ бо далелу мисолҳои равшан ҳар як раванди ислоҳро шарҳу тафсир намудаанд. Хулоса мешавад, ки тавсияҳои амалии методӣ, ки барои омӯзгорони забони хориҷӣ пешниҳод шудаанд, ҷараёни забон омӯзиро самарабахш ва бонатиҷа мегардонанд.

Ключевые слова: техника, метод, приём, способ, исправление ошибок, коммуникация, своевременное исправление, открытое исправление, отложенное исправление.

В статье рассматриваются способы, подходы и приемы исправления ошибок в учебном процессе. Отмечается, что исправление ошибок - слишком сложный процесс и в то же время чрезвычайно важное явление. Этот компонент обучения оказывает существенное влияние на психологическое состояние студентов (индивидуальные и личностные особенности) и образование, а также на учебный процесс. Осознав такую актуальность вопроса, авторы статьи рекомендуют несколько техник исправления ошибок в процессе обучения иностранному языку, подробно объясняя каждую методику исправления с четкими фактами и примерами, основанными на своем опыте работы. Кроме того, в статье приведены практические методические рекомендации для преподавателей иностранных языков, которые делают процесс обучения языку более продуктивным и эффективным.

Key words: technique, method, approach, way, error correction, communication, immediate correction, explicit correction, delayed correction.

The article under consideration dwells on the ways, approaches and techniques of error correction in teaching process. It is noted that error correction is a too complicated process and at the same time an extremely important phenomenon. This teaching component has a significant influence on students' psychological state (individual and personal features) and education as well as on teaching process.

Having taken such vitality of the issue, the authors of the article recommend several error correction techniques in the process of foreign language teaching, giving a detail explanation of each correction technique with clear facts and examples based on their working experience.

In addition, the article provides practical methodic recommendations for teachers of foreign languages which are expected to make the language teaching process more productive and effective.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар барномаи худ (30.08.2017) ба муносибати Рӯзи Дониш вобаста ба бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси омӯзгорон қайд карда буданд, ки "... такмили донишу маҳорати омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ муҳимтарин омили беҳтар намудани сифати таълим мебошад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот ба масъалаи бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси омӯзгорон эътибори ҷиддӣ дода, фаъолияти марказҳо, курсҳо ва донишкадаҳои такмили ихтисос зери назорати доимии Вазорати маориф ва илм, инчунин дигар вазорату идораҳои, ки дар сохторашон муассисаҳои таълимӣ доранд, қарор дода шавад" [1].

Барои иҷрои ин дастури супоришҳои Пешвои миллат ва амалигардонии "Барномаи давлатии рушди системаи такмили ихтисос ва бозомӯзии касбии кормандони соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022", ки мақсади он иштироки омӯзгорон дар курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ ва боз ҳам баланд бардоштани савияи донишу маҳорати касбии худ мебошад, устодони факултети забонҳои хориҷӣ дар якҷанд барномаҳои байналхалқии таълимии ҳозиразамон, навоарона ва онлайнӣ иштирок намуда истодаанд, ки яке аз онҳо Барномаи АЕ E-Teacher Program маҳсуб мешавад. Муаллифони мақолаи мазкур низ дар ин барнома ширкат варзида, ҳангоми мубодилаи афкор роҷеъ ба роҳ ва усулҳои таълими забони англисӣ бо намоёндагони миллату кишварҳои гуногун нерӯи зеҳнии худро инкишоф додаанд.

Мақсади навиштани мақолаи мазкур аз он иборат аст, ки бо истифода аз таҷрибаи дониши омӯхташудаи мазкур оид ба яке аз мавзӯҳои бахшталаби таълими забони англисӣ, бахусус роҳу усул ва афзалияту камбудии тарзу тариқаҳои ислоҳи хато дар дарси грамматикаи забони англисӣ иброи ақидаи намояндагон, то ҳамкасбони мо - омӯзгорони забони англисӣ аз он баҳраманд гарданд.

Ислоҳ намудани хатоҳо яке аз ҷузъҳои асосии ҷараёни таълим ба ҳисоб рафта, ба сифату пешрафт ва, аз ҳама муҳимтар, ба ҳавасманд гардонидани ҷалб намудани диққати омӯзандагон ба мавзӯ ва фанни таълимӣ таъсири назаррас дорад. Бинобар он, дар байни омӯзгорон ҷиҳати ҷи тавр ислоҳ намудани хатоҳои донишҷӯён иттифоқи афкор ба назар намерасад. Гап дар сари он аст, ки агар хатои бисёре ёфта шавад ё тез-тез ислоҳ карда шавад, ин ҳолат метавонад донишҷӯро ноумед гардонад ва бовариашро ба қобилияташ коста намояд. Аз ҷиҳати дигар бошад, агар хатоҳо ислоҳ карда нашаванд, донишҷӯ тарзи дуруст сухан гуфтани навиштанро омӯхта наметавонад.

Таҷрибаи сарчашмаи асосии омӯзиш ва инкишофи омӯзгор ба шумор меравад. Вақте ки омӯзгор ба ғайр аз забони модарӣ боз забони хориҷии дигарро иловатан медонад, ин ба ӯ имконият медиҳад, ки ҳам таҷрибаи ҷараёни омӯзиши забони хориҷӣ дар даврони донишҷӯиаш ва ҳам аз таҷрибаи кунунии таълимии худ истифода барад. Яке аз роҳҳои он чунин аст, ки омӯзгори забони англисӣ даврони забонмӯзиаш дар донишгоҳро ба хотир оварда, ба он диққат диҳад, ки дар қадом ҳолатҳо ва ҷи тавр бештар ва аксаран хато мекард ва онҳо ҷи тавр ислоҳ карда мешуданд. Ҳангоми ислоҳи хатоҳои худро ӯ худро ҷи гуна эҳсос мекард ва ин ба ӯ ҷи гуна таъсир мерасонд. Баъди бахотироварӣ омӯзгор бояд ба се андешаи зерин ҷавобҳои мувофиқ ва муфассал ёбад:

When the teacher corrected my spoken language, I felt

When my classmates corrected my mistakes, I felt

The most useful error correction technique for me was when ..., because

Ин роҳ ба омӯзгор имкон медиҳад, ки дар асоси таҷрибаи донишҷӯи то имрӯз андӯхтааш, вобаста ба муҳиту тафаккури омӯзандагон тарзу усулҳои мувофиқи ислоҳи хатоҳоро дарёфта, самаранок истифода барад.

Барои кумак намудан ба ин ҷараён мо низ тасмим гирифтём, ки маҳз оид ба роҳу усулҳо ва афзалияту камбудии усулҳои ислоҳи хатоҳо андешаҳои олимони соҳаи баррасӣ намуда, афкори худро низ дар асоси таҷрибаҳои амаливу назарии то ин замон андӯхтаамон ибдор дорем.

Аксариати олимону муҳаққиқони усулҳои таълими забони хориҷӣ дар он андешаанд, ки ислоҳи саривақтии хатоҳои грамматикӣ аҳамияти калон дорад, аммо натиҷаи ислоҳи хато метавонад ба ҷараёни омӯзиши забон ва табиату ҳислату шахсияти омӯзанда таъсири манфӣ ҳам расонад. Бинобар он, донишҷӯи истифода намудани роҳу равиш, тарзу тариқа ва меъёрҳои сифативу миқдорӣ ислоҳи хатоҳо таҷрибанокиву дониш ва боҳушии омӯзгорро талаб менамояд.

Чулиан Еч таъкид намудааст, ки ҳар як омӯзгор бояд ба хатоҳои донишҷӯён аҳамият дода, вобаста ба ислоҳи онҳо ҷавобҳои мувофиқ ва пурмаъно диҳад, ки инро ислоҳи бозхӯрдӣ (feedback correction) меноманд. Аммо бояд дар хотир дошт, ки на ҳар як хато ба ислоҳ эҳтиёҷ дорад ва омӯзгор бояд донанд, ки кадом вақт ислоҳ зарур аст ва кадом вақт ҳоҷат ба ислоҳ нест [4, с.21].

Диана Ҷ.Тедик ин ҷараёноро 'error treatment' (таҳрири хатоҳо) номида, дар навбати худ шаш тариқаи ислоҳи бозхӯрдии зеринро пешниҳод мекунад:

1. **Explicit correction.**
2. **Recast.**
3. **Clarification request.**
4. **Metalinguistic clues.**
5. **Elicitation.**
6. **Repetition** [6, с.12].

Ҳар як тариқаи номбаркардашуда хусусиятҳои хоси худро дорад ва ҳоло бошад, онҳоро дар ҷараёну лаҳзаҳои гуногуни дарси грамматикаи забони англисӣ мавриди таҳлил қарор медиҳем.

Лаҳзаи 1. Омӯзгор ва донишҷӯ роҷеъ ба замони ҳозираи мутлақ (*The present perfect tense*) машқи грамматикӣ иҷро мекунанд. Омӯзгор аз донишҷӯ мепурсад: «*Have you ever been to the beach?*». Донишҷӯ ҷавоб медиҳад, «*I've went to the beach on Greece last year*».

Гарчанде дарс дар марҳалаи ибтидоӣ бошад ҳам, барои пешгирӣ қардани хатоҳои калони маълуми аниқ, онҳоро бояд аз лаҳзаҳои аввал ислоҳ намуд, яъне дар ин ҳолат ислоҳи саривақтӣ талаб карда мешавад. Чӣ хеле ки дар урфият мегӯянд, «эҳтиёт - нисфи ҳаёт». Ба омӯзгор тавсия дода мешавад, ки барои ислоҳи ин гуна хато аз тариқаи «**Metalinguistic clues**» (қалиди металингвистӣ) истифода барад, зеро ин амалиёт фаврӣ буда, омӯзгор тавассути калимаҳои қалидӣ аз феъли ёвар ва феъли асосӣ (дар шакли сифати феълии замони гузашта (Participle II)) сохта шудани ин замонро ба донишҷӯён мефаҳмонад. Мисол:

T: Have you ever been to the beach?

S: I've went to the beach on Greece last year.

T: Have/has+past participle.

S: I've gone to the beach on Greece last year.

Чунин тариқаи ислоҳ на танҳо ба донишҷӯи хатонамуда кӯмак мерасонад, балки он донишҷӯёни дигарро ҳам аз роҳ додан ба хатоҳои ба ин монанд пешгирӣ менамояд. Хусусияти дигари тариқаи қалиди металингвистӣ дар он аст, ки омӯзгор ҷавоби дурустро пешниҳод намекунад, аммо бо роҳи савол, пурсиш, шарҳ ё ишораҳои луғавиву грамматикӣ ба донишҷӯ чунон кӯмак мерасонад, ки ӯ худаш аз хато огоҳ шавад. Бартариини ин дар он аст, ки мувофиқи ин тариқаи ислоҳ донишҷӯён хаторо зуд пай мебаранд. Чунин ишораи ошкор барои ислоҳи хатои грамматикӣ метавонад ҷараёни омӯзиши сохти грамматик самарабахш бошад.

Лаҳзаи 2. Омӯзгор дар лаҳзаи ташкилии дарс дар бораи бобову биби донишҷӯён савол медиҳад. Донишҷӯ ба яке аз саволҳо чунин ҷавоб медиҳад: «*My grandfather is three and seventy*».

Лаҳзаи ташкилии дарс барои шинос намудани донишҷӯён бо забони омӯзиш гузаронида мешавад. Донишҷӯён бояд дар як муҳити бароҳат бо рӯҳбаландӣ ба дарс оҳиста ворид карда шаванд. Дар ҷараёни дарс омӯзгор набояд хатоҳоро ислоҳ кунад, балки бо истифода аз тариқаи «**Recast**» имконияте диҳад, ки ҳуди донишҷӯён хатоҳояшонро ислоҳ намоянд. Масалан, омӯзгор ба сохти грамматикӣ чумла даҳлат накарда, калимаҳои он ибораеро, ки донишҷӯ нодуруст гузоштааст, ба ҷойҳои мувофиқ дуруст гузошта аз нав ба донишҷӯ ба таври посух ибораи хато намудани ӯро такрор менамояд. Зимнан, донишҷӯ худаш пай мебарад, ки калимаҳоро дар ибораи «*three and seventy*» хато гузоштааст ва бе он ки омӯзгор ин хаторо ба таври ошкор нишон дода ислоҳ намояд ин маротиба «*seventy three*» гуфта худаш хатоҷояшро ислоҳ менамояд.

S: My grandfather is **three and seventy**.

T: Yes, your grandfather is **seventy three**.

Хусусияти манфиати таълимии тариқаи recast (тасвият) дар он аст, ки омӯзгор хатои донишҷӯро ошкоро нишон намода, балки бо ҷавоби дурусти худ танҳо ба он ишора намуда, ислоҳи онро ба ҳуди донишҷӯ вогузор менамояд ё гуфтаи донишҷӯро аз нав тасвият мекунад. Бартариини истифодаи ин тариқа ошкоро ва рафтори боэҳтироми омӯзгор буда, ба муколама мувофиқат мекунад.

Лаҳзаи 3. Донишҷӯён бо кори гурӯҳӣ машғул ҳастанд; ҳар як гурӯҳ бояд бо ҳамсӯҳбати худ нақшаи машғулияту корҳои рӯзи истироҳаташро кашад. Дар рафти иҷрои супориш омӯзгор

мушоҳида менамояд, ки баъзе донишҷӯён нисбати ифодаи амали замони ояндаи пешакӣ ба нақшагирифташуда бо истифодаи ибораи (**to be going to**) дар шакли замони ҳозираи давомдор хатоҳои яхела намуда, ҷумлаҳоро дар шакли замони ҳозираи номуайн барои ифодаи амали такроршаванда, доимӣ ва одатан воқеъшаванда истифода мекунанд “*We go to a cinema*” ё “*We go on a trip*”.

Аз баёни лаҳзаи 3 маълум аст, ки ин машғулияти амалист. Агар дар чунин намуди дарс ҳам якҷанд донишҷӯ хатоҳои яхела намоянд, худ аён мегардад, ки мавзӯи нав камсамару нофаҳмо баён шуда, ҳадафи дарс гузошташуда аз даст рафтааст. Яъне, донишҷӯён шакл, маъно ва истифодаи сохти грамматикиро нафаҳмидаанд. Дар чунин ҳолат тавсия дода мешавад, ки мавзӯи нав такроран баён карда шавад, зеро ислоҳ намудани чунин миқдор ва намуди хатоҳо дар чунин лаҳзаи дарс камфоида ё бефоида аст. Маслиҳати амалии хуб дар ҳолати мазкур ин аст, ки ҳамин ки омузгор мавзӯро аз нав баён намуда, донишҷӯён ба иҷрои машку супоришҳо шурӯъ мекунанд, ӯ метавонад аз тариќаи “**Metalinguistic clues**” (калиди металингвистӣ) истифода барад. Мисол:

S: We go to a cinema.

T: Use construction “**be+going to**” which is used for plans, intentions or ambitions we have for the future.

S: We are going to a cinema.

Лаҳзаи 4. Пеш аз он ки донишҷӯён ба иҷрои супоришу машқҳо пардозанд, омӯзгор бо донишҷӯён мавзӯи “*Tag question*” (намуди саволи ҷудой)-ро такрор мекунанд. Омӯзгор барои мустақкам намудани мавзӯ ба донишҷӯён супориш медиҳад, ки ба ҷумлаҳои ҳикоягӣ саволи ҷудой гузоранд. Омӯзгор мегӯяд, “*He came yesterday ...*” ва яке аз донишҷӯён саволи ҷудойи зерин медиҳад: “*isn't it?*”.

Мавзӯи ин лаҳзаи дарс такрори дарси гузашта буда, мақсади он машқкунӣ ва ба таври амалӣ дар муоширати ҳаррӯза бехатову дуруст истифода бурдани шакли саволи ҷудоист. Бинобар он, омӯзгор диққаташро на ин ки ба равон (*fluency*), балки асосан ба дурусту бехато (*accuracy*) муошират карда тавонистани шогирдон медиҳад. Пас аз лаҳзаи баёни мавзӯи нав ва иҷрои машқҳо, лаҳзаи охирин ва аз ҳама муҳимми дарс фаро мерасад, ки дар ин лаҳза донишҷӯён бояд аз ҳодисаи грамматикӣ омӯхташударо истифода бурда, фикри худро аниқ, дуруст ва бехато баён кунанд. Дар ин лаҳза, ҳангоми сар задани хатоҳо ҷиҳати истифодаи амалии шакли саволи ҷудой дар ҷумла, омӯзгор метавонад барои ислоҳи хатоҳо аз тариќаи эзоҳпурсӣ ё шарҳхоҳӣ (**Clarification request**) истифода барад, яъне омӯзгор донишҷӯёнро бо ишораҳои луғавӣ дар намуди пурсиш ё савол огоҳ мекунанд, ки сохти грамматикӣ чумлааш хато ва нофаҳмо аст. Мисол:

T: He came yesterday ...”

S: “*isn't it?*”.

T: Pardon?

S: He came yesterday, isn't he?

Дар ин гуфтор калимаи “*Pardon?*”, ки маъноҳои луғавии “бубахшед?”, “нафаҳмидам?”, “такрор кунед?”-ро дошта, маъноӣ прагматикаш хоҳишу дархости такрор кардан ё шарҳу эзоҳ додани чизе мебошад, чун воситаи луғавӣ вазифаи прагматикаш ишора намудан ба камбудиву нуқсон дар сухани гуфташуда аст, яъне бо ин роҳ ҳамсухбат барои баррасӣ, аз нав андеша кардан, эзоҳ ё шарҳ додан, такрор намудан ё бори дигар дида баромадани сухани гуфташ баргардонидани мешавад. Афзалияти ин тариқа дар он аст, ки хусусияти муқоламавӣ дорад ва донишҷӯёнро ба дарёфтани ва худислоҳкунӣ ҷалб мекунанд. Ин тариқа ҳамон вақт муфид аст, ки агар донишҷӯ имконият, яъне донишу қобилияти худислоҳкуниро дошта бошад.

Дар акси ҳол, дар чунин лаҳзаи дарс омӯзгор метавонад тариќаи ислоҳи ошкороро (**Explicit correction**) истифода барад. Омӯзгор ба таври ошкоро ибраз мекунанд, ки донишҷӯ хато кардааст ва ҷавоби дурустро худаш пешниҳод менамояд. Мисол:

T: He came yesterday ...”

S: “*isn't it?*”.

T: Isn't he?

Ҷиҳати мусбӣ ва бартарии истифодаи ин тариқа ислоҳи фаврӣ ва саривақтии хатоҳо буда, ҷиҳати манфӣ ва камбудии он дар он аст, ки дар ҷараёни дарс омӯзгор меҳвар (субъект) ва донишҷӯ ашёи (объект) дарс мегардад, на ин ки донишҷӯ меҳвару омӯзгор ашё, ки ин ҳавасмандии донишҷӯёнро ба дарс коста мегардонад. Гарчанде оид ба масъалаи мазкур, яъне ки меҳвару ки ашёи дарс аст, омӯзгор ё донишҷӯ, ихтилофи назар, нофаҳмиҳо, баҳсҳо ба

мушохида мерасанд, ба ҳар ҳол, ба андешаи мо ин масъалаест, ки аз доираи низоми таҳсилоти баромада ба низоми иҷтимоиву иқтисодӣ мепайвандад. Яъне низоми таҳсилоти имрузаи ҷомеа, ки пайгиру пайвасти низоми иқтисодӣ бозоргонист бояд вобаста ба низоми иҷтимоиву иқтисодии талабот ва таъмин (спрос и снабжение) тарҳрезӣ шавад, вагарна ин ду низом тафовук накарда, мувозинати бозори меҳнату таҳсилотро вайрон мекунад. Дар натиҷа дар низоми иқтисодии ҷомеа камбудиву норасоии мутахассисони босифату ба талабот ҷавобгу, ҷойҳои бисёри озодаи кор ва дар низоми таҳсилотии ҷомеа афзоиши истеҳсоли таъмин намудани соҳибқасбони ба бозори меҳнат рақобатнопазир ба миён меояд. Аз ин нуқтаи назар, вобаста ба низоми имрузаи иқтисодиву иҷтимоии мо дарси меҳвардонишҷӯ мувофиқтар аст. Аслан дарс на ин ки барои донишҷӯ, балки он аз он донишҷӯст ва бояд маҳз ӯ меҳвари дарс бошад, на ин ки омӯзгор, ва танҳо дар ин сурат дарс барои донишҷӯ шавқовару ҳавасангез мегардад. Ин ҷо ҷиҳати риояи меъёри ҳудуди баҳси мавзӯи иқтифо менамоем, зеро ин баҳси каме доманадор буда, намехоҳем аз ҳудуди усулҳои таълиму таҳсил берун равам.

Лаҳзаи 5. Донишҷӯён дар ҷараёни амалиёти гуфтугӯ ҷуфт-ҷуфт шуда сӯҳбат мекунанд. Донишҷӯи якум доништан мехоҳад, ки оё мусоҳибаи беғоҳӣ ба ягон ҷой рафтани мехоҳад ва инро аз ӯ мепурсад? Мусоҳибаи дар ҷавоб ҷунин мегӯяд: “I want to go to a Chinese restaurant”.

Ин машғулияти амалӣ буда, омӯзгор ба донишҷӯён роҳнамоӣ мекунад. Дикқати асосӣ на ба равои сухан кардани донишҷӯён, балки бештар ба дурусти бехато дар нутқ истифода намудани маводи забонӣ дода мешавад. Донишҷӯён то ҳол мавзӯи дарсро омӯхта истодаанд. Дар давоми иҷрои машғулият омӯзгор роҳ гашта, хатохоеро ки донишҷӯён содир мекунад, барои худ кайд карда мегирад. Баъдтар бошад, ҳангоми муҳокимаву баррасии дарс ё баъди машғулият ва ё пеш аз марҳалаи охири дарс омӯзгор ба хатоҳо аз нав баргашта, бо истифода бурдани тарикаи афшурдан (**Elicitation**) ё такрор (**Repetition**) якҷоя бо донишҷӯён он хатоҳоро ислоҳ менамояд. Ин тарика ҷунин аст, ки омӯзгор шакли дурусти ҷавобро аз донишҷӯи фишурда бароварда мегирад. Ин ҳолат ё бо таваққуф намудани омӯзгор ҳангоми сӯҳбат барои гирифтани ҷавоби дуруст ба даст меояд, ё ин ки ба донишҷӯ имкон дода мешавад, ки ҷумлаи омӯзгор оғоз намударо пурра кунад, ё аз донишҷӯи пурсида мешавад, ки ҷумлаи гуфташударо аз нав созад. Мисол:

S: I want go to a Chinese restaurant.

T: Say it again, please.

S: I want **to** go to a Chinese restaurant.

Бартари ҷунин тарика дар он аст, ки донишҷӯён ба шакли забонӣ аҳамият дода, дарк менамоянд, ки хато намудаанд ва ислоҳ лозим аст. Донишҷӯён хатояшонро худ ислоҳ мекунад, ки ин ба ҷараёни омӯзиш ва кушишу ҳаваси онҳо таъсири хеле мусбӣ мерасонад. Мушкилӣ дар он аст, ки барои ин корро кардан донишҷӯён бояд ҳадди аққал то андозае дониши заминавие дошта бошанд, ки барои ислоҳ кардани хатояшон кифоя бошад.

Ё ин ки бо истифодаи тарикаи такрор (**Repetition**) омӯзгор ҷумлаи донишҷӯи гуфтаро такрор карда, дар мавридҳои зарурӣ, яъне ҳангоми талаффузи калима ва ҷузъиёти ислоҳталаб, ташдид ё оҳанги гуфтори худро тағйир медиҳад, ки ин ҷо хатое мавҷуд аст. Мисол:

S: I want go to a Chinese restaurant.

T: I want go to a Chinese restaurant?

S: I want **to** go to a Chinese restaurant.

Ҷиҳати мусбиву бартарӣ ин тарика дар он аст, ки хатоҳо ҳамзамон ва ғайри ислоҳ карда мешаванд ва донишҷӯён бошшуро ва худашон хатоҳоро дарк карда онро ислоҳ менамоянд.

Аз гуфтаҳои болоӣ метавон ба ҷунин хулосае омад, ки ҳангоми ба хатоҳо роҳ додани донишҷӯён, ғайри саривақт ислоҳ намудани хатоҳо онҳоро рӯҳафта мекунад. Вале ин навъи ислоҳи саривақтиро танҳо дар баъзе ҳолатҳо истифода бурдан мумкин. Масалан:

➤ агар дар ҳолате, ки мақсади омӯзгор он бошад, ки донишҷӯён созмонҳои нави грамматикиро дар сухан дуруст истифода баранд, яъне агар дикқати асосии дарс ба дурусти бехато истифода бурдани маводи забонӣ равои шуда бошад;

➤ ҳолати дигар он аст, ки як гурӯҳи донишҷӯён хатоҳои якхеларо доим такрор намоянд, ки дар ин вақт низ саривақт бояд хато ислоҳ карда шавад;

➤ инчунин ислоҳи саривақти ҳангоми мавзӯи навро муаррифӣ кардани омӯзгор ё дар рафти машқ кардани сохторҳои мавзӯи нав ба мақсад мувофиқ аст.

Мавкуф гузоштани ислоҳи хатоҳо дар чараёни дарс асосан барои ташаккул додани маҳорати равоӣ ва муошират мебошад. Омӯзгор метавонад хатоҳои донишҷӯёро қайд карда, дертар онҳоро бо донишҷӯён баррасӣ кунад. Масалан, дар ҳолатҳои зерин ислоҳи хато ҷоиз нест:

- дар дарс донишҷӯён бо кори гуруҳӣ ё нақшбозӣ машғул бошанд;
- донишҷӯи шармин барои муошират кардан чуръат карда бошад;
- донишҷӯён барои ифодаи идеяи мураккаб ё шахсӣ кӯшиш карда бошанд.

Омӯзгор тариқаҳову равишҳои ислоҳи хатоҳоро вобаста ба хусусияҳои фардиву табиати шахсии донишҷӯён тағйир дода метавонад. Масалан, хатоҳои донишҷӯёни шармгинро хангоми муошират бояд камтар ислоҳ намуд. Ин як воситаи ангезиши ҳавасу ғайрати онҳо мегардад, зеро дар чунин маврид онҳо фикр мекунанд, ки беҳатову дуруст сухан карда истоданд ва ин онҳоро барои муоширати бештар рӯҳбаланд мегардонад. Дар навбати худ омӯзгор метавонад хатоҳои донишҷӯёни фаъолу доноро бештар ислоҳ кунад, то ки онҳо қобилияти аллакай ташаккулёфтаи худро суфтаву раво гардонанд.

Вақте ки омӯзгор ба донишҷӯён барои худислоҳкунӣ ё ислоҳи ҳамдигар имконият фароҳам меоварад, рӯз то рӯз хатоҳои онҳо камтар шуда, маҳорату малакаҳои забонамӯзиашон бештар ва кӯшишу ғайрату ҳавасашон хеле баланд мегардад.

Ҳамин тавр, тамоми тариқаҳои зикргардида барои омӯзгорони забони англисӣ муҳимманд. Аммо таъкид бояд намуд, ки хангоме омӯзгор роҳу тариқаи ислоҳи хатоҳоро интихоб мекунад, ӯ бояд як қатор омилҳои фардиву шахсии донишҷӯёро (синну соли донишҷӯ, дараҷаи ўҳдабарой, ваҷҳ ё ҳавас, нооромӣ, хусусиятҳои табииву шахсӣ ва ғайра) ба назар гирад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо муносибати Рӯзи дониш аз санаи 30.08.2017.
2. “Барномаи давлатии рушди системаи тақмили ихтисос ва бозомӯзии касбии кормандони соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022”.
3. Bartram, M., R. Walton Correction: A Positive approach to language mistake. Boston: Heinle ELT, 1991.
4. Edge, Julian. Mistakes and Correction. Harlow: Pearson, 1989.
5. Loewen, S. Error correction in second language classroom. In: Clear News, Volume 11, Issue 2, 2007.
6. Tedick, Diane J. “Research on Error Correction and Implications for Classroom Teaching”. In: The Bridge, From Research to Practice, University of Minnesota, 1998.
<http://carla.umn.edu/immersion/acie/vol11/Bridge1.3.pdf> Accessed on 15 December 2016.
7. World Learning. What kind of error correction works? In “Teaching Grammar Communicatively” [Online course] (2018).

REFERENCES:

1. The Message of Tajikistan Republic President on the occasion of Knowledge Day from 30.08.2017.
2. “The State Program of Development of System of Advanced Training and Professional Retraining of Employees of Education of Tajikistan Republic for 2018-2022”.
3. Bartram, M. R. Walton Correction: A Positive approach to language mistake. Boston: Heinle ELT, 1991.
4. Edge, Julian. Mistakes and Correction. Harlow: Pearson, 1989.
5. Loewen, S. Error Correction in Second Language Classroom. In: Clear News, Volume 11, Issue 2, 2007.
6. Tedick, Diane J. “Research on Error Correction and Implications for Classroom Teaching”. In: The Bridge, From Research to Practice, University of Minnesota, 1998.
<http://carla.umn.edu/immersion/acie/vol11/Bridge1.3.pdf> Accessed on 15 December 2016.
7. World Learning. What kind of error correction works? In “Teaching Grammar Communicatively” [Online course] (2018).